

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 5

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 910 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari.....	10
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybullayev o'g'li	
Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari.....	16
Akbarov Bekmurod Miryakubovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi.....	22
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich	
Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy.....	28
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich	
Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish.....	31
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi	
O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida.....	34
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li	
Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida).....	40
Egamov Sevinchbek Maxsud o'g'li	
Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export.....	46
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiloy Mamasoliyevna	
O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari.....	49
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari.....	54
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	57
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari.....	61
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi	
Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari.....	68
Uralov Olimjon Mahammadjonovich	
Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish.....	72
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar.....	77
A. I. Raxmatov	
Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана.....	83
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili.....	88
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili.....	94
R. I. Pardayev	
Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri.....	101
Raxmanova Xurinisho Egamovna	
Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati.....	104
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna	
Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash.....	110
Nilufar Sharipova	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati.....	114
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	
Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari.....	122
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari.....	127
Davronbek Sharibjonovich Raximov	
Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....	133
Aminov Farrux Farxadovich	

Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	138
G. J. Jumayeva	
Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari....	141
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini boshqarishdagi muammolar	146
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna	
Aholi daromdlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	149
Xakimov Zohid Norbo'tayevich	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish.....	158
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash	164
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna	
Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана.....	168
Иноятowa Камолa Фуркатовна	
Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni	172
X. X. Ikramov	
Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	176
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li	
Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida).....	182
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov	
Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli	189
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich	
Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	193
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	
Davlat sherikchilik asosida maktab va maktabgacha ta'lim moliyashtirishligini o'ziga xos xususiyatligi.....	198
Boltaboev Murodbek Aybekovich	
Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish davr talabi	203
X. I. Boyev	
Banklarda chakana kreditlash turlari va ularni raqamli transformatsiya qilishning zarurligi	207
Axmedova Dilrabo Kurbondurdi qizi	
Rasmiy ish bilan bandlik – aholining munosib turmush darajasini ta'minlash demak.....	216
Farhod Bagibekovich Xalimbetov	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i uchun qo'llaniladigan soliq imtiyozlarining amaldagi holati va tahlili.....	220
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Автомобильная промышленности развитых стран: становление, развитие, пути совершенствования.....	227
Назарова Раъно Рустамовна, Абдухамидова Мафтуна Турсуналт кизи	
Влияние цифровизации на внешнеэкономическую деятельность	232
Шермаматова Ирода Ойбековна, Тиллаев Хуршиджон Сулаймон ўгли	
ИИ в банковском бизнесе: ключ к конкурентной привлекательности	238
Фаттахова Муниса Абдухамитовна	
Tijorat banklari kapitalining iqtisodiy mazmuni va uning tarkibi	243
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
Особенности банковского кредитования и факторы препятствующие финансово-кредитной поддержке субъектов сферы туристических услуг.....	248
Розоков Мухаммадазиз Мансурович	
Factoring Operations in Banks.....	253
Boykabilova Iroda, Davronova Dilnoza Damirovna	
Moliyaviy sektordagi aksiyadorlik jamiyatlarining korporativ strategiyasini shakllantirishda risklarni bartaraf etish.....	257
Jaxongirov Rustam Jaxongirovich, Xo'jamurodov Asqarjon Jalolovich	
O'zbekistonning jozibador investitsiya muhitini yaratishda huquqiy asoslarni yanada takomillashtirishning ilmiy va amaliy zaruriyati	264
Oybek Elmuratov	
Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarning boshqarish tizimini takomillashtirish.....	268
Uzakova Umida Ruzievna	

Tashkent Economy – Locomotive of the Country's Economy	274
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamadovich	
O'zbekiston Respublikasida ishbilarmonlik turizmining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari	278
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna	
Mintaqalar iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda investitsiyalardan samarali foydalanish mezonlari va ularni hisoblash usullari	284
Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Marketing strategiyasi: raqobatchilik sharoitida tadbirkorlik faoliyatini yuritishning rivojlantirilishi	288
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Matrizayeva Dilaram Yusubayevna	
Mahalliy budjetlar mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashning eng asosiy istiqbolli yo'nalishi	295
S. Y. Ismoilova	
Atrof-muhitga zararsiz, tabiiy tarkibli korroziya ingibitorlari turlarini tahlil qilish	300
Qurbonova Firuza Solexovna	
Oliy ta'lim muassasalarida xarajatlar smetalari ijrosi hisobini yuritish tartibi	306
AbdulAziz Norqo'chqorov Ziyadullayevich	
Tijorat banklarining investitsion faoliyati samaradorligi va uni rivojlantirish yo'llari	312
Olimova Nodira Xamrakulovna	
Baholangan majburiyatlar hisobini takomillashtirish	324
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li	
Qurilish-pudrat tashkilotlarida auditorlik tekshiruvda faoliyat uzluksizligini baholash	331
Tulovov Erkinjon To'liqin o'g'li	
Основные направления развития инвестиционной деятельности предприятий	335
Махкамова Надира Саидмуратовна	
Milliy statistika axborot tizimlarining funksional jihatlari va o'ziga xos xususiyatlarining tahlili	340
Otajonova Gulhayo Maqsud qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini boshqarish axborot tizimini modellashtirish	345
Xudoyorov Laziz Niyozovich, Ergashova Nargiza Boboxonovna	
Mamlakatimizda aksiz to'lanadigan tovarlarni soliqqa tortish usullari	351
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
Iqtisodiy rivojlanish sharoitida investitsiya loyihalarini jalb qilgan mablag'lar orqali moliyalashtirishning zarurligi	357
Amonova Dilafro'z O'tkurovna	
To'lov tashkilotlarini tashkil etishda xatarlarni boshqarish	362
Axmedov Miraziz Alisherovich	
Korxonada inson kapitalini rivojlantirish tizimi va konsepsiyasini takomillashtirish imkoniyatlari	367
Hamrokulov M. O.	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida kichik sanoat zonalari faoliyatining zarurligi va iqtisodiy-huquqiy maqomi	375
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich	
Bank tizimida marketing faoliyati orqali yangi innovatsion xizmatlarni joriy etishning zamonaviy holati	379
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich	
Экономическая сущность инновационной деятельности в банковском секторе	388
Шадиева Дилдора Хамидовна	
Yengil sanoat taraqqiyotining xitoy tajribasi va undan o'zbekistonda foydalanish imkoniyatlari	392
Jumaniyazova Feruza Rajabovna	
Tut parvonasi zararkunandasining biologik tarqalishi va zararini oldini olish choralari	402
Oybek Toshmurovich Karimov	
Ijtimoiy adolat va ayollar huquqlari: kasbiy kamsitish	406
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Ishsizlik nafaqalari tayinlash va xalqaro tajriba	412
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Takroriy ekinlar urug'ini to'g'ridan-to'g'ri nol ishlov berish orqali ekadigan qurilmaga tushadigan yuklamaning nazariy tadqiqoti	418
Abdullayev Baxodirjon Valijon o'g'li	
Banklarida jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish tizimining roli	422
Abdullayeva Dildora Qudratovna	

Biologik aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartari asosida tashkil etishning uslubiy jihatlari	425
Adxamov Samariddin	
Barqaror iqtisodiy o'sishga erishishda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning ahamiyati.....	430
Asqarova Mavluda Turabovna, Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Ilmiy-innovatsion iqtisodiyotda suv xo'jaligini rivojlantirish muammolari, yechimlar va natijalar: fundamental asosda.....	435
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning milliy va xalqaro standartlari.....	441
Maxamadaliyeva MahliyoXon Maxamadmurod qizi	
Tijorat banklari aktivlari va ularni samarali boshqarish nazariy asoslari	448
Masharipov Maxmud Bekturdiyevich	
Tijorat banklarning moliyaviy faoliyatida yuzaga keladigan xavf-xatar va uning mohiyati	453
Rashidov Raximjon Iskandarovich, Abduraxmonov Anvar Akbar o'g'li	
Kichik sanoat zonalarini barpo etish va rivojlantirish omillari va hozirgi holatining tahlili	459
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
Moliyaviy menejment tizimi samaradorligini oshirishda raqamli marketing strategiyasidan foydalanish	466
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
O'zbekiston Respublikasi moliyaviy tizimida byudjetdan tashqari jamg'armalarning ahamiyati va o'rni	473
Babanazarova Gulzar Ziautdinovna, Ajibayeva Rauiya Maxsudovna	
Aholi daromadlarini oshirishda asalarichilikning o'rni	479
Xudayarova Zuxra Yuldashevna	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ	482
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Tijorat banklari faoliyatida iqtisodiy risklar va ularni nazariy asoslari.....	490
Burxonov Asliddin Asqar o'g'li	
Biznes tuzilmalarini diversifikatsiya qilish modellari va usullari hamda innovatsion rivojlanish strategiyalarining qiyosiy tavsifi.....	497
Matyoqubova Dilfuza Olimboyevna	
Тенденции развития пищевой промышленности Узбекистана.....	503
Назарова Раъно Рустамовна, Нигматуллаева Гульчехра Нуруллаевна	
Soliq-bojxona siyosatining dolzarb masalalari va ularni takomillashtirish yo'nalishlari.....	509
Usmonov Kaxramonjon Akbaraliyevich	
Статистический анализ факторов, влияющих на бренд молока и молочных продуктов в Узбекистане	513
Холдарова Фариза Тухтабаевна	
Правовое регулирование рынка цифровых активов и криптовалют.....	519
Якубова Ш. Ш., Рашидов Рохимжон Искандарович	
Efficiency of Internal Audit Service and Report Improvement: Control of Sanatorium-Wellness Institution	528
Shafkarov Fahriddin Khudaiberdievich	
Development of Digital TV Services in the Conditions of Digitalization of the Economy.....	534
Farhad Karimov	
Kichik biznes faoliyatida muhim muvaffaqiyat omillarini belgilashning ahamiyati va ularni baholash.....	538
Kabulova Nurgo'zal Umirbek qizi	
Barqaror iqtisodiy o'sishni ekonometrik tadqiq etish	541
Muminova Maxbuba Abduvafoyevna	
Korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyati ko'rsatkichlarini baholash.....	548
Musurmonova Mahbuba Omonovna	
Tadbirkorlik subyektlari tashqi savdo faoliyatini ichki tartibga solishni takomillashtirishning ayrim jihatlari..	552
To'rayev Nurbek Muxammadovich	
Temir yo'l transportida xizmat ko'rsatish jarayonini rivojlantirishning retseptiv tahlili	557
Raxmonov G'ayrat Ismatulloyevich	
Strategik boshqaruv hisobi va uning uslubiyotini takomillashtirish masalalari.....	562
Sharipova Shoxida Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida "yashil" iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy mexanizmlari.....	567
Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning kontseptual jihatlari	574
Sultanov Maxmud Axmedovich	

Tijorat banklari foydasini soliqqa tortishning ayrim me'yoriy-huquqiy asoslari.....	578
Turanov M. Sh.	
O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining rivojlanishida tijorat banklarining o'rni.....	586
Zubaydullayeva Zulayxo Karimovna, Kaxarova Dildora Erkinovna	
O'zbekistonda tayyor kiyimlar bozori ko'lamini oshirishda marketing strategiyalarining samaradorligi.....	596
Urazov Mansur Musurmanovich	
Yevropaga barqaror eksport va qishloq xo'jaligida yashil rivojlanish uchun Mosh bozori strategiyalarining ta'sirini baholash.....	599
Valiyeva Aziza Anvar qizi	
Rangli tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonlarini paralellashtirish.....	605
Xidirova Barchinoy Ilxomovna	
Korxonalarda ishchi personal ehtiyojlarini motivatsiyaga ta'siri.....	610
Aripov Oybek Abdullayevich, Axmedov Muzaffar Shokirjonovich	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ.....	615
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	623
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Positioning Textile Products in Competitive Strategy.....	626
Икрамова Нодира Бурхон кизи	
Sanoatni tarkibiy o'zgarishlar asosida maqbullashtirish va samaradorlik ko'rsatkichlarini prognozlash.....	631
Kasimov Azamat Abduraimovich	
O'zbekiston Respublikasi budjetini shakllanishida egri soliqlarni undirishning fiskal samaradorligi.....	638
Abdulxayeva Shahnoza Muxammadiyevna	
To'qimachilik klasterlari eksport salohiyatini boshqarish masalalari.....	645
Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich	
Влияние плодородности почвы на урожайность хлопчатника в хлопково-текстильных кластерах Республики Каракалпакстан.....	650
Сагиева Молдир Оразбай кизи	
Оценка категории вейпов среди курильщиков электронных сигарет Узбекистана.....	655
С. М. Мирзалиев, М. О. Куролов, Г. К. Абдурахманова, Джуди Сметана, Крисси Льюис	
Jahon kabel bozorini tatbiq etish va rivojlantirish xususiyatlari.....	668
Uralov Olimjon Maxammadjonovich	
Moliyaviy hisobotlar va ularni tuzish va auditorlik tekshiruvdan o'tkazishning uslubiy jihatlarini rivojlantirish.....	673
Nomozova Qumri Isoyevna, Abdinazarov Samijon Abbos o'g'li, Jabbarov Azamat Murodullayevich, Boymurodov To'liqin Azamatovich	
Digital Transformation Implementation Directions and Instrument Analysis.....	680
Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
Understanding Financial Indicators and Their Strategic Utilization: Insights from Global Practices and Uzbekistan's Experience.....	684
Astanova Zarnigor Obid qizi, Nomozova Qumri Isoyevna, Jurayev Xurshid Mamatkulovich, Ismatova Kamola Obid qizi	
Turizm xizmatlari eksportida zamonaviy texnologiyalar orqali xizmatlar sifatini oshirishning ahamiyati.....	690
Bakhromov Akmal Abduvahid o'g'li	
Sanoat korxonalarida personal mehnatini tashkil etishni optimallashtirish yo'llari.....	695
Dilovarxo'jayeva Dilnozaxon Shavkatxo'ja qizi, Rustamova Dilnoza Jamshid qizi, Axtamova Parizod Oybek qizi, Nuritdinova Maftuna Jahongirovna	
O'zbekiston Respublikasida pul-kredit siyosati instrumentlaridan foydalanish amaliyotini takomillashtirish..	701
Kaxarova Dilnoza Shavkatovna	
Bojxona faoliyatini transformatsiyalashda innovatsion boshqaruvni takomillashtirishga oid nazariy qarashlar.....	706
Ro'ziboyev Muhiddin Xushnudovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida aholining tadbirkorlik faolligini oshirish tendensiyalari.....	710
Xudayarova Maftuna Shavkatovna	
O'zbekiston qishloq xo'jaligini rivojlantirishda xorijiy va mahalliy investitsiyalarning o'rni.....	717
Yusupov Komaliddin Baxtiyor o'g'li	

Факторы успеха в управлении инвестициями промышленных предприятий	721
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Issues of minimizing risks related to mortgage lending of commercial banks of the republic of Uzbekistan	726
Kulliev Istam Yangimurodovich	
O'zbekiston Respublikasida nomoddiy aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablari asosida tashkil etish xususiyatlari	735
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Tijorat banklari faoliyatida risklarni pasaytirish yo'llari.....	740
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboyevich	
Investitsiyalar – moliyaviy barqarorlik kafolati.....	746
Xaydarov Nizamiddin Xamrayevich	
Современные подходы к управлению системой заработной платы и льгот в условиях рыночной экономики	751
Дониерова Фотимабону Алишер кизи	
Atrof-muhit muhofazasida xulq-atvor iqtisodiyotining roli	759
Djalilov Farxod Abduganiyevich	
Eco-Paths of Uzbekistan: How Corporate Social Responsibility in Tree Planting and Transport Infrastructure is Paving the Way For Sustainable Futures.....	763
Oybekov Shohjahon Akmal o'g'li, Alfira Sofia, Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich	
Oliy ta'lim xizmatlar bozorida raqamli marketingning ahamiyati.....	771
Ruziyeva Shaxlo Raupovna	
Sanoatning kon-geologiya korxonalari iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash xususiyatlari.....	776
Xotamov Javohir Abdusharop o'g'li	
Qishloq xo'jaligi agrotexnologiyalarni tijorat banklari orqali kreditlash yo'llari	781
Isakov J. Ya.	
Savdo korxonalarini rivojlantirishda tijorat banklarining ahamiyati va ularni takomillashtirish istiqbollari.....	788
Aktamov Abdulvali Abdug'ani o'g'li	
Ekologik muammolar va "yashil" iqtisodiyot.....	794
Axunova Shohista Nomanjanovna, Maxkamova S. Sh.	
Rivojlangan mamlakatlar tajribasida umidsiz soliqlar qarzini hisobdan chiqarish tartiblari va uni amaliyotda qo'llash masalalari.....	798
G'aybullayev Abdunabi Abduvohid o'g'li, Usubjanov Shavkat Sidiqjanovich, Abdulazizov Baxodirjon Muhammadzohid o'g'li	
Qishloq xo'jaligida qiymat yaratish zanjirini raqamli texnologiyalarni qo'llash asosida takomillashtirish	804
Iroda Turdibayevna Kudratova	
Soliq hisobi va tahlilini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari.....	808
Jumayev Umid Nazarovich, Xo'jayev Sadriddin Mamatmurotovich, Gapparov Zokirjon Bozorovich	
Biznesni raqamlashtirishning iqtisodiy mazmuni va binnesni transformasiyasining nazariy asoslari.....	812
Mamajonov Fayzullo Abdusamatovich	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	816
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotning ahamiyati va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri.....	824
Maxmudaliyeva Manzuraxon Raxmon qizi	
Globalashuv sharoitida iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash masalalari	827
Qo'ziyev Shodiyor Qilichboy o'g'li, Xakimov Javohir Hamza o'g'li, Turganbaev Nursultan Bayram o'g'li, Masharipov Rasulbek Jo'rabekovich, Xasanov Ruslan Raxmatovich	
Davr xarajatlari va audit hisobini takomillashtirish.....	833
Quliyev Komiljon Shuxratovich, Ismatov Shohislom Nabi o'g'li, Qilichov Chingiz Ne'mat o'g'li	
Innovatsion ta'lim texnologiyalarining mohiyati va nazariy asoslari.....	836
R. K. Ollaberganova	
Mamlakatda moliya bozorini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari.....	841
Rizayeva Laylo Patxulla qizi, Boboqulova Shaxlo Turg'in qizi, Aminjonova Nozima Naimjonovna	
Qishloq xo'jaligida pillachilik biznesini rivojlantirish sharoitlari va imkoniyatlardan samarali foydalanish tahlili	846
Turgunov Odilbek Maripovich	
Hudud investitsion faolligini oshirishda marketing strategiyalaridan samarali foydalanish yo'llari	853
Achilov Abrorjon Niyatqobilovich, Ergashev Alijon Hojimatovich	

Инструменты финансового рынка в сокращении уровня бедности в экономике Республики Узбекистан.....	857
Саиткулова Матлуба	
“Yashil” iqtisodiyot, ekologiyalashtirish va barqaror rivojlanish integratsiyasi: barqaror kelajakni ta’minlashga kompleks yondashuv.....	862
Tadjibayev Zakir Malikovich	
O‘zbekistonda iqtisodiy faollikni ta’minlashga qaratilgan fiskal va monetar siyosatlarining hozirgi holati.....	867
Xudaybergenova Nigora Turgunbayevna	
Davlat budjetida g‘azna ijrosining o‘rni.....	874
Jo‘rayeva Mohinur Norqul qizi, Axmedova Yashnar Abdulla qizi, Nosirova Jamila Akbarovna	
Davlat budjeti daromadlarining ijrosi va nazorati.....	878
G. M. Samandarova	
Sanoat korxonalarida intellektual resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish mexanizmi.....	883
Q. A. Odinayev	
Tools of State Policy for Sustainable Development of Social Infrastructure in Uzbekistan.....	888
Abbasov Baurjan Madiyarovich, Navik Istikomah, Se M.Si, Nasriddinov Fazliddin	
Некоторые вопросы инноваций в развитии банковской деятельности.....	894
Джураев К. Т.	
Применение цифровых технологий в противодействии финансовым мошенничествам	901
Гадаев Исмаи Ядгарович	
Turizm sohasida kadrlar tayyorlashga ilmiy-nazariy yondashuvlar va kadrlarning zamonaviy kompetensiyalari	905
Yuldasheva Dilnoza Ulug‘bekovna	

RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJIRIBASIDA UMIDSIZ SOLIQ QARZINI HISOBDAN CHIQUARISH TARTIBLARI VA UNI AMALIYOTDA QO'LLASH MASALALARI

G'aybullayev Abdunabi Abduvohid o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

"Davlat moliyasi va xalqaro moliya" mutaxassisligi magistranti

Usubjanov Shavkat Sidiqjanovich

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

"Davlat moliyasi va xalqaro moliya" mutaxassisligi magistranti

Abdulazizov Baxodirjon Muhammadzohid o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

"Davlat moliyasi va xalqaro moliya" mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada rivojlangan mamlakatlar tajribasida umidsiz soliq qarzini hisobdan chiqarish tartiblari va uni amaliyotda qo'llash masalalari keng yoritib berilgan. Umidsiz soliq qarzini hisobdan chiqarish tartibini takomillashtirish istiqbollari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: umidsiz soliq, strategiya, valyuta bozori, korporativ boshqaruv, moliya bozori, moliya instrumentlari, fond birjasi, qimmatli qog'ozlar bozori, real investitsiya, korporativ boshqaruv, moliyaviy resurslar.

Abstract: In the experience of developed countries, the procedures for calculating bad tax debt and its practical application are widely covered in this article. Prospects for improving the procedures for the settlement of bad tax debt are considered.

Key words: desperate tax, strategy, foreign exchange market, corporate management, financial market, financial instruments, stock exchange, stock market, real investment, corporate management, financial resources.

Аннотация: На опыте развитых стран в данной статье широко освещены процедуры списания безнадежной налоговой задолженности и ее практическое применение. Рассмотрены перспективы совершенствования порядка списания безнадежной налоговой задолженности.

Ключевые слова: отчаянный налог, стратегия, валютный рынок, корпоративное управление, финансовый рынок, финансовые инструменты, фондовая биржа, фондовый рынок, реальные инвестиции, корпоративное управление, финансовые ресурсы.

KIRISH

Bugungi kunda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar ortidan Yangi O'zbekistonni barpo etishda muhim omillardan biri hisoblangan tadbirkorlikni jadal sur'atlar bilan rivojlanib borishi, aholining turmush darajasini yanada yaxshilash, ishsizlik darajasini va kambag'allik ko'rsatkichini pasayishi soliq tizimining uzviy takomillashishiga bog'liqdir.

Soliq amaliyotida soliqlarni undirishning uchta usuli mavjud:

1. Kadastrli;
2. Daromad manbasidan;
3. Daromad egasi daromadni olganidan so'ng (deklaratsiya bo'yicha).

Birinch usul bevosita real soliqlarni hisoblash uchun foydalaniladigan obyektlarning bahosi va o'rtacha daromadliliigi to'g'risidagi ma'lumotlarga ega bo'lgan kadastr yoki reestrda foydalanilishini taqozo etadi.

*Ikkinchi usul*da soliqni soliq subyektiga daromadni to'laydigan yuridik shaxs hisoblaydi hamda ushlab qoladi. Ishchining ish haqidan, xizmatchining maoshidan daromad solig'i shu tariqa undiriladi. Soliq korxonada xodimning daromadni olguniga qadar ushlab qolinadi, bu soliqni to'lashdan bo'yin tovlashni istisno qiladi, chunki buxgalteriya soliq solinadigan daromadni va soliq summasini aniq hisob-kitob qilib chiqadi. Bunday munosabatlarda ishtirok etuvchi yuridik shaxslar ko'pincha fiskal agent yoki soliq agenti sifatida qaraladi.

Uchinchi usul soliq to'lovchilarning soliq idoralariga deklaratsiyalarni, ya'ni ularning olgan daromatlari va o'zlariga tegishli bo'lgan soliq imtiyozlari haqidagi rasmiy bayonotni berishni nazarda tutadi. Soliq idoralari soliq deklaratsiyasi va amaldagi soliqqa tortish stavkalari asosida to'lanishi lozim bo'lgan soliq miqdorini nazorat qiladilar. Soliq deklaratsiyasi asosida, odatda, tadbirkorlik faoliyatidan, dehqon xo'jaligini yuritishdan olinadigan daromadlar, shuningdek, intellektual faoliyat bilan shug'ullanadigan shaxslar (fan, adabiyot, san'at asarlarining mualliflari, kashfiyotlar, ixtirolar mualliflari, sanoat namunalari yaratuvchilari) daromatlari soliqqa tortiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Soliqqa tortishning nazariy, uslubiy hamda amaliy masalalari xorijlik iqtisodchi olimlardan¹: A.N.Bchkova, Y.V.Gorbunov, I.A.Mayburov, F.E.Todjiboeva, V.G.Panskov, Y.V.Bogdanova, Y.A.Nijnikova, L.M.Chugulkova, V.S.Frolova, V.G.Panskov, L.A.Chaldeva, N.A.Bondareva, M.R.Shabanova, R.I.Shumyaskiy, L.I.Goncharenko, N.G.Vishnevskayalarning ilmiy ishlaridan tadqiq etilgan.

Hozirgi kunda mamlakatimiz soliq amaliyotidagi "soliq ma'muriyatchiligi" tushunchasi iqtisodiy adabiyotlarda o'ta tortishuvli hisoblanadi. Buning asosiy sababi shundaki, mazkur ibora xorij tajribasidan va tadqiqotlardan olinganki, uning tarjimai har doim ham aniq bo'lavermagan.

Soliq ma'muriyatchiligiga oid ilg'or jahon amaliyoti yutuqlarini umumlashtirish J.Aberbach, M.Berenson, M.Besfamille, V.Dong, T.Kristensen, K.Pessino, R.Fenochietto, S.P.Siritto, S.Eyshfelder, S.Chom, R.Vayt, A.Xansford, Dj.Xasseldin, J.Ch.Kuo, S.Xiao singari xorijlik olimlar² tomonidan amalga oshirilgan.

Mahalliy olimlarimizdan³ A.Vahobov, A.Jo'rayev, Y.Abdullayev, R.Alimov, M.S.Ashurov, N.B.Ashurova, T.Boboqulov, Sh.B.Boboyev, F.I.Isayev, T.Jo'rayev, T.S.Malikov, Sh.Shodmonov, U.X.Normurzayev, I.M.Ni-

1 A.N.Бычкова Экономический механизм: определение, классификация и применение.2020.; Ю.В.Горбунов. О понятии "механизм" в экономических науках.; Измалков С.Б., Сонин К.И., Юдкевич М.М. Теория экономических механизмов (Нобелевская премия по экономике 2007 г.) / Вопросы экономики. 2008. №1. С.4-26.; И.А.Майбуров Теория налогообложения. И.А.Майбуров, А.М.Соколовская. - М.: Юнита-Дана, 2020. - 591с.; Ф.Э.Тоджибоева Влияние налогового механизма на развитие экономики Таджикистана. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности: 08.00.10 - Финансы, денежное обращение и кредит. Душанбе. 2020.с.9.; Пансков В.Г. Налоги и налогообложение: теория и практика. Учебник. - Москва: Юрайт, 2021. -393.; Финансы: Учебник. Под. Ред. Л.А.Чалдовой. 3-изд. - Москва: Юрайт. 2021. - 491.с Бондарева Н.А. Особенности применения инвестиционных налоговых вычетов. Учет. Анализ. Аудит. - Accounting. Analysis.Auditing. 2020;7(2):48-55. DOI: 10.26794/2408-9303-2020-7-2-48-55.; М.Р.Шабанова, Р.И.Шумяцкий Инвестиционный налоговый вычет как альтернатива амортизации // Финансы и управление. - 2020. №1. DOI: 10.25136/2409-7802.2020.1.29570 URL: <https://nbpublish.com/library/read/article.php?id=29570>.; Л.И.Гончаренко, Н.Г.Вишневская Налоговое стимулирование инновационного развития промышленного производства на основе анализа передового зарубежного опыта. Экономика. Налоги. Право. 2019;12(4):121-131. DOI: 10.26794/1999-849X-2019-12-4-121-131.

2 J.D.Aberbach, T.Christensen The challenges of modernizing tax administration: Putting customers first in coercive public organizations. Public Policy and Administration. 2007. №22 (2). pp. 155-182; M.P.Berenson Rationalizing or empowering bureaucrats? Tax administration reform in Poland and Russia. Journal of Communist Studies and Transition Politics. 2018. 24 (1). pp. 136-155; M.Besfamille, C.P.Siritto Modernization of tax administrations and optimal fiscal policies. Journal of Public Economic Theory. 2009. №11 (6). pp. 897-926; W.Dong Several measures to perfect tax administration by law. Communications in Computer and Information Science. 2011. №210 CCIS (PART 3). pp. 227-231; C.R.Pessino, R.Fenochietto (2016). Determining countries' tax effort. Eichfelder S., Schorn M. Tax compliance costs: A business-administration perspective. Finanz Archiv, vol. 68 (2), 2012. pp. 191-230; Whait R.B. Developing risk management strategies in tax administration: The evolution of the Australian taxation office's compliance model eJournal of Tax Research. 2012. №10 (2). pp.436-464. A.Hansford, J.Hasseldine Best practice in tax administration. Public Money and Management. 2018. №22 (1). pp. 5-6; C.Y.Kuo Estimation of Tax Revenue and Tax Capacity. C.Y.Kuo//JDI Executive Programs.- 2015. - №. 2015-08.- 34p.; S.X.Xiao Tax administration problem in the e-business environment. Applied Mechanics and Materials. 2014. № 571-572. pp. 1149-1152.

3 Abdullayev Yo, Boboqulov T. Kredit: 100 savolga 100 javob - T.: - Mehnat, 1996 y. 80 bet., A.Vahobov, A.Jo'rayev "Soliqlar va soliqqa tortish", darslik. - T.: - Sharq nashriyoti - 2009. 268 bet., M.S.Ashurov Risk muhitida sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishini ta'minlash yo'nalishlari. -Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy elektron jurnali. №3, may-iyun, 2020yil, Sh.B.Boboyev Jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlar bo'yicha tushumlarni prognoz qilish mexanizmini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent. 2020-yil. 19 b., T.Malikov Moliyaviy qaror qabul qilish asoslari - T.: - Sharq, 1996. 24., Normurzayev U.X. Soliq imtiyozlarining samaradorligi: nazariya, metodologiya va amaliyot. Diss. avtoreferati. - T., 2022., B.E.Toshmurodova Soliqlar vositasida iqtisodiyotni boshqarish mexanizmi. - T.: Yangi asr avlodi, 2002. - 128 b. S.Elmirzayev Korporativ moliyani boshqarishda soliq munosabatlarini samarali tashkil etish masalalari. Monografiya. T.:2017. 153 b, A.O'Imasov Iqtisodiyot asoslari. - T.: - Mehnat, 1997 y. 165 bet., Sh.Shodmonov, R.Alimov, T.Jo'rayev Iqtisodiyot nazariyasi. - T.: - Moliya, 2002 y., S.Elmirzaev korporativ soliqlarni rejalashtirish. O'quv qo'llanma. - T: 2018.

yazmetov, S.Elmirzayev, E.F.Gadoyev, Sh.A.Toshmatov, T.S.Malikov, N.H.Xaydarov, S.K.Xudoyqulov, B.E. Toshmurodova, J.J.Urmonovlar va boshqa olimlarning ilmiy ishlari hamda o'quv adabiyotlarida o'z aksini topgan.

Yuqoridagi tadqiqotchilarning ilmiy ishlarini tahlil etish jarayonida shu narsa ayon bo'ldiki, g'arb va MDH tadqiqotchilari umidsiz soliq qarzini hisobdan chiqarish tartiblarining nazariy-huquqiy asoslarini kompleks tartibda o'rganganlar. Shuningdek, umidsiz soliq qarzini hisobdan chiqarishdagi mavjud muammolarni hamda ularni bartaraf etish borasida o'z davlatlarining amaldagi qonunchiligi bo'yicha ko'rib chiqishgan. Mahalliy tadqiqotchilarimiz tomonidan amalga oshirilgan ishlar ko'proq umidsiz soliq qarzining yuzaga kelishi va uni hisobdan chiqarish tartiblarining nazariy-huquqiy asoslarini ochib berishga qaratilgan. Umidsiz soliq qarzini hisoblashdagi mavjud muammolar hamda uni hisobdan chiqarish mexanizmlarini yagona yondashuvini anglatuvchi amaliyotni joriy etish jihatlari to'liq yoritib berilmagan. Shu nuqtayi nazardan, mazkur holatlar tadqiqot mavzusining nazariy-huquqiy asoslarini tadqiq etish, O'zbekistonda umidsiz soliq qarzini hisobdan chiqarish mexanizmlarining mavjud holatlarini tahlil qilish, umidsiz soliq qarzini hisoblashni rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribani o'rgangan holda, mamlakatimizda umidsiz soliq qarzini hisobdan chiqarish tartiblarini takomillashtirish uchun ilmiy asoslangan taklif hamda tavsiyalar ishlab chiqishga asos bo'ladi.

TADQIQOT METODLARI

Tadqiqotning oldiga qo'yilgan vazifalarini hal qilish maqsadida ilmiy bilimlarning umumiy usullari tahlil, sintez, induksiya, deduksiya, taqqoslash, umumlashtirish, statistik kuzatish usuli, ma'lumotlarni yig'ish va guruhlash, umumlashtirish ko'rsatkichlarini hisoblash, ma'lumotlarni taqdim etishning grafik hamda jadval usullari qo'llanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-sonli va 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026-yil-larga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli⁴ Farmonlari asosida belgilangan soliq yukini kamaytirish va soliq solish tizimini soddalashtirish, soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish vazifalarini amalga oshirish maqsadida, shuningdek, keng jamoatchilik muhokamasi natijalari hamda Xalqaro valyuta jamg'armasi, Jahon banki va xalqaro ekspertlarning tavsiyalaridan kelib chiqib quyidagilar O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish asosiy yo'nalishlari etib belgilandi:

- iqtisodiyotga soliq yukining darajasini kamaytirish, shuningdek, soliq solishning soddalashtirilgan va umumbelgilangan tizimi bo'yicha soliqlarni to'laydigan xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasidagi soliq yuki darajasidagi nomutanosibliklarni bartaraf etish;
- soliqlarni unifikatsiya qilish orqali ularning sonini optimallashtirish, shuningdek, o'xshash soliq solish bazasiga ega bo'lgan soliqlarni birlashtirish, soliq hisobotlarini qisqartirish va soddalashtirish, operatsion xarajatlarni minimallashtirish;
- makroiqtisodiy vaziyatning barqarorligini, O'zbekiston Respublikasi Davlat budjeti va uning daromadlarini shakllantirishning mustahkamligini ta'minlash;
- soliq qonunchiligini soddalashtirish, soliq munosabatlari sohasida normativ-huquqiy hujjatlardagi qarama-qarshiliklar va ziddiyatlarni bartaraf etish, insofli soliq to'lovchilarning huquqlari va qonuniy manfaat-lari himoyasini kuchaytirish;
- soliq qonunchiligining barqarorligini hamda O'zbekiston Respublikasi soliq kodeksi normalarining to'g'ridan-to'g'ri amal qilishini ta'minlash, shu jumladan kodeksda soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar stavkalarining miqdorlarini belgilash;
- xorijiy investorlar va investisiyalar uchun qulay rejimni saqlab qolish, ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlash va ishonchli huquqiy himoyalash;

Soliq mexanizmi – davlat tomonidan soliq munosabatlarini tashkil etish uchun qo'llaniladigan (huquqiy baza asosida) soliqqa tortish jarayonining elementlari va ularni boshqarishning yig'indisini ifodalaydi. Boshqacha qilib aytganda soliq mexanizmi – bu soliq munosabatlarini tashkil qilish usullari yig'indisi bo'lib, u iqtisodiy, ijtimoiy rivojlanishda qulay shart-sharoitlar ta'minlash uchun davlat tomonidan qo'llaniladi.

O'zbekiston Respublikasi davlat budjeti daromadlarining asosiy qismi aynan soliqlar hisobidan shakllanishi bizga ma'lum. Soliqlar belgilangan muddatda va to'liq hajmda tushishi davlat miqyosida amalga oshirilayotgan

4 <https://lex.uz/docs/5841063>

barcha chora-tadbirlarning, ya'ni budget va maqsadli jamg'armalarning xarajat qismini o'z vaqtida moliyalashtirishga xizmat qiladi.

Bu borada davlatimiz rahbari Sh.M. Mirziyoyev "Davlat korxonalariga va 500 mingdan ziyod tadbirkorlik subyekti hamda qariyb 8 million fuqaroga jami 66 trillion so'mlik soliq imtiyozlari, kredit muddatlarini uzaytirish va moliyaviy qo'llab-quvvatlash bo'yicha amaliy yordamlar berildi. Bundan tashqari, o'zini o'zi band qilgan aholi uchun soliq imtiyozlari berilishi hamda ko'pgina cheklovlarining bekor qilinishi tufayli 500 ming nafar fuqaro mehnat faoliyatini qonuniy tarzda yo'lga qo'ydi. Shuningdek, kelgusi yilda "Soliqchi – ko'makchi" tamoyili asosida tadbirkorlar uchun ularning biznes hamkorining soliq qarzdorligi haqidagi ma'lumotlarni olish imkoniyati yaratiladi" deya ta'kidladi⁵.

Bugungi kundagi soliq siyosatidagi eng muhim va dolzarb bo'lgan masalalardan biri – bu soliq munosabatlarini muvofiqlashtiruvchi soliq qonunchiligi va boshqa me'yoriy hujjatlarning mukammalligini ta'minlash, soliq ma'muriyatchiligini tubdan takomillashtirish, soliqlarning yig'iluvchanligini oshirish bilan bir qatorda soliq qarzdorliklarini hosil bo'lishini oldini olish va ularni undirish mexanizimini takomillashtirishdan iboratdir.

O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksiga muvofiq jismoniy shaxsning budget oldida soliq qarzdorligi yuzaga kelgan taqdirda, soliq qarzi summasi qonun hujjatlarida belgilangan eng kam miqdordan ortgan jismoniy shaxslarni mavjud soliq qarzini undirish yuzasidan belgilangan tartibda sudga murojaat qilish lozimligi belgilab berilgan.

Agar jismoniy shaxsga tegishli soliq qarzi summasi qonun hujjatlarida belgilangan eng kam miqdordarga yetmagan bo'lsa, sudga da'vo ariza taqdim etilmaydi. Agar mazkur soliq qarzi vujudga kelgan vaqtdan boshlab bir yil mobaynida qoplanmasa, ushbu holatda soliq qarzini undirish yuzasidan sudga da'vo ariza kiritilishi mumkin.

Yuqoridagi belgilangan tartibdan kelib chiqqan holda davlat soliq xizmati organlari mavjud soliq qarzini jismoniy shaxsdan undirish yuzasidan da'vo arizani rasmiylashtiradi va tegishli iqtisodiy sudlariga topshiradilar. Iqtisodiy sudlari tomonidan ushbu da'vo arizalari atroflicha ko'rib chiqilib, soliq qarzini jismoniy shaxsdan undirish yuzasidan ijro hujjati chiqariladi. Ushbu ijro hujjati belgilangan muddatda ijro uchun tegishli hududiy O'zbekiston Respublikasi Bosh Prokuraturasi huzuridagi Majburiy ijro byurosi bo'limiga taqdim qilinadi va ijro hujjati yuzasidan qarzni undirish amalga oshiriladi.

Qonunchiligimizga muvofiq soliq qarzini mol-mulk hisobidan undirish faqat sud tartibida amalga oshiriladi. Mazkur tartib qoidalar soliq qarzini undirishni biroz ortga surilishiga olib kelmoqda, bundan tashqari, sud xarajatlari va pochta xarajatlari ham mavjud. Ko'plab mamlakatlar tajribasiga ko'ra, soliq qarzini mol-mulk hisobidan undirish sud tartibida amalga oshirilmaydi, bu vakolat davlat soliq xizmati organlarining vakolati hisoblanadi. Fikrimizcha ushbu amaliyot soliq qarzlarni undirish tezlashishiga ortiqcha sarf-xarajatlarning oldi olinishiga sabab bo'ladi.

Dunyo mamlakatlari tajribasini o'rganib shu aytishimiz mumkinki, xususan, Yaponiyada soliq qarzini undirishdan ko'ra uni vujudga kelishini bartaraf etishga katta ahamiyat beriladi. Biz buning uchun, avvalambor, soliq to'lovchilarning soliq madaniyatini rivojlantirish masalasiga katta e'tibor qaratish lozim.

Shuningdek, jamiyatda soliq madaniyatini shakllantirish jarayoniga bir qancha muammolar ham o'zining ta'sirini o'tkazmoqda. Soliq sohasidagi bir qator tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, ushbu muammolar sifatida quyidagilarni keltirishimiz mumkin bo'ladi:

- jamiyatdagi qonunchilikning barqaror holatda emasligi;
- aholiga soliq sohasidagi targ'ibot ishlarining yetarli darajada emasligi;
- soliq munosabatlari subyektlarining o'zaro munosabatlaridagi ijtimoiy-siyosiy javobgarlik muammolari;
- aholining soliq organlariga bo'lgan ishonchsizligi;
- soliq organlarida xizmat qilishning afzallik jihatlarning pastligi hamda kadrlarning qo'nimsizligi;
- iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida raqobatning kuchayishi va buning natijasida xo'jalik yurituvchi subyektlarning doimiy ravishda soliq va boshqa majburiy to'lovlardan qochish yo'llarini qidirishi.

Aholining soliq savodxonligining pastligi, huquqiy-normativ nigilizm, normativ-huquqiy hujjatlarga ommaviy amal qilmaslik, soliq sohasiga yuzaki munosabat davlat va jamiyat manfaatlariga tuzatib bo'lmaydigan darajada zarar keltiradi.⁶

Hozir kunda ushbu masala yuzasidan bir qancha amaliy ishlar olib borilayotganligini ko'rishimiz mumkin, masalan, "Biz to'laydigan soliqlar nimalarga sarflanadi" nomli ijtimoiy videoroliklar ijtimoiy tarmoqlar orqali fuqa-

⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2020-yil 29-dekabr.

⁶ Raximov A.M., Temirov D.N. O'zbekistonda soliq sohasidagi huquqbuzarliklar sabablari va ularga imkon beruvchi shart-sharoitlar//— Xalqaro moliya va hisobll ilmiy elektron jurnali. aprel, 2017-yil, №2.

rolarga ular to'laydigan soliqlar davlat uchun uning o'z oldiga qo'ygan vazifalarini bajarishi uchun naqadar muhim ahamiyat kasb etishi tushuntirilgan. Bundan tashqari, respublikamizning barcha hududlarida "Men soliq to'lovchiman" aksiya o'tkazilishi ham fuqarolarning soliq savdoxonligini oshirishga xizmat qilmoqda. Shu kabi ishlarni amalga oshirish natijasida soliq madaniyatini yanada yuksaltirish orqali fuqarolarimiz tomonidan soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning o'z vaqtida to'lanishi, pirovardida esa soliq qarzdorliklarini vujudga kelishini oldini olishimiz mumkin.

Soliq to'lovchi yuridik shaxslar soliq qarzdorligini kamaytirish, soliq qarzi vujudga kelishini oldini olishda soliq qarzining vujudga kelish sabablari hamda unga bevosita ta'sir etuvchi omillarni o'rganib chiqish zarur. O'zaro moliyaviy-xo'jalik munosabatida bo'lgan korxonalar tomonidan to'lov intizomi qoidalariga rioya qilmaslik va buning oqibatida debitorlik hamda kreditorlik qarzlarning ortib ketishi korxonlarning budget oldida qarz majburiyatlarini vujudga kelishiga o'z ta'sirini o'tkazmoqda. Xorijiy mamlakatlar tajribalarini o'rganish davomida shuni ko'rdikki, ayrim mamlakatlarda soliq qarzdorliklari vujudga kelishini oldini olish maqsadida soliq qarzi mavjud xo'jalik yurituvchi subyektlar soliq imtiyozlaridan foydalanish huquqidan mahrum etiladilar. Bu esa korxona uchun o'z foydasining qisqarishiga olib keladi. Shuning uchun ham mazkur davlatlarda soliq imtiyozlaridan mahrum bo'lmaslik uchun soliqlarni o'z vaqtida hamda to'liq hajmda to'lashga harakat qilishida. Mazkur mexanizm soliq qarzlarini vujudga kelishini oldini olish uchun xizmat qiladi.

Shunindek, soliq qarzini vujudga kelishini oldini olish bo'yicha amalga oshirilishi lozim bo'lgan ishlardan biri sifatida soliq to'lovchilarni qonunchilikdagi yangiliklardan xabardor qilish, undagi o'zgarishlar bo'yicha tushuntirishlar berish, turli seminar-treninglar tashkil etishni aytishimiz mumkin.

Iqtisodiyotning real sektori korxonalari moliyaviy faoliyatiga hozirda salbiy ta'sir ko'rsatayotgan muammolardan biri bu korxona budget oldidagi boqimandasi uchun penyalari to'lash amaliyotidir. Bunda muddatida to'lanmagan boqimanda summasiga muddati uzaytirilgan har bir kun uchun 0,045% penya to'lanadi. Penyalarning belgilanishi bir tomondan adolatli, chunki u korxonalar budget oldidagi majburiyatlarini o'z vaqtida bajarilishiga ta'sir ko'rsatadi. Hozirda esa hukumat qarorlari bilan davlat xaridi va budget tashkilotlariga yuklab jo'natilgan tovarlar (ish, xizmat) uchun davlat budgetidan mablag'larning o'z vaqtida o'tkazilmasligi sababli bunday soliq qarzlari ko'payib bormoqda.

Bugungi kunda jahondagi globallashuv sharoitda zamonaviy soliq siyosatini ishlab chiqish hamda uni hayotga tadbiq etishda uning fundamental asoslarini aniqlab olishsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Soliq sohasidagi mavjud muammolar mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy-ijtimoiy islohotlar amaliyotidagi eng murakkab muammolardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda juda keskin tanqidga uchrayotgan, ko'p munozaralarga sabab bo'layotgan, isloh qilish bo'yicha tahlil obyekti va qarama-qarshi g'oyalarga ega bo'layotgan soliqlardan bo'lak islohotlarning boshqa bir yo'nalishi yo'q. Iqtisodiy taraqqiy etgan mamlakatlar tajribasida qaraydigan bo'lsak, mavjud qonunchilikka asoslangan optimal soliq tizimini jamiyatdagi ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlari, undagi yaratilgan ilmiy va amaliy ishlab chiqarish salohiyatini hisobga oluvchi muhim nazariy asos yordamidagina yaratish mumkin bo'ladi.⁷

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa sifatida shuni aytishimiz mumkinki, so'nggi yillarda hukumatimiz tomonidan soliq yukining pasaytirilishi, soliq stavkalarining optimallashtirilishi, tadbirkorlik subyektlariga o'z faoliyatlarini olib borishda qator yengillik va keng imkoniyat yaratilib kelinmoqda. Ammo shunga qaramay, soliq qarzdorligi mavjud bo'lgan soliq to'lovchilarimiz talaygina.

Muallif fikricha, soliqlar va yig'imlar bo'yicha qarzdorlikni kamaytirish ularni muddatida va to'liq undirish samaradorligini oshirishda ilg'or xorij tajribalari asosida quyidagi takliflar o'z samarasini beradi:

1. Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasi asosida mamlakatimizda soliq organi tomonidan o'tkaziladigan soliq tekshiruvlari natijasida soliq to'lovchiga nisbatan qo'shimcha hisoblangan soliqlar summasining 90 foizi ma'lum bir muddatda soliq to'lovchi tomonidan ixtiyoriy ravishda to'lab berilsa, soliq tekshiruvi natijasida qo'llanilgan moliyaviy jarima summasini bekor qilish amaliyotini yo'lga qo'yish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Buning natijasida qo'shimcha hisoblangan soliqlarning to'lanish tezligi ortib, soliqlar o'z muddatida budgetga tushishi ta'minlanadi.
2. Fransiya davlati tajribasi asosida mamlakatimiz soliq tizimida soliq qarzdorligini majburiy undiruv choralari qo'llash orqali undirishdan oldin uning paydo bo'lish sababini o'rganish lozim. Agar soliq to'lovchi tomonidan soliqlar va yig'imlardan qarzdorlik summasi qasddan vujudga keltirilmagan bo'lsa,

⁷ N.T.Tilabov Hozirgi global inqiroz sharoitida O'zbekiston iqtisodiyotida budget-soliq siyosatining dolzarb masalalari. "Innovatsion iqtisodiyot sharoitida moliya tizimini rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari va istiqbollari" mavzucidagi respublika onlayn ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to'plami. - T.: TMI., 2020. - 356 b. 81-82-betlar.

unga yig'implardan qarzdorlik summasini ma'lum bir muddatda to'lash bo'yicha xabarnoma yuborish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Sababi korxonalarda soliq hisobotini taqdim etish bilan shug'ullanadigan (odatda, buxgalteriya) xodimining, ya'ni jismoniy shaxsning aybi (uning kasalligi, ishdan bo'shaganligi) tufayli yuridik shaxsga nisbatan soliqlarni muddatida to'lamaganligi uchun majburiy undiruv choralarini qo'llash maqsadga muvofiq emas.

3. Qozog'iston Respublikasi soliq tizimida soliq organi soliq qarzigaga ega bo'lgan soliq to'lovchilar ro'yxatini ommaviy axborot vositalarida e'lon qilib borish amaliyotidan keng foydalaniladi. Ushbu amaliyot Qozog'iston Respublikasi Soliq kodeksining 127-moddasida mustahkamlab qo'yilgan⁸.

Respublikamizda mazkur amaliyot joriy etilishining ijobiy tomoni shundaki, yuridik shaxslar hamda yakka tartibdagi tadbirkorlar o'zlarining kontragentlari bilan iqtisodiy munosabatga kirishishdan oldin, ularning moliyaviy ahvolini, shu jumladan, soliq qarzdorligi to'g'risida ma'lumotlarni o'rganadi. Buning natijasida soliq qarzigaga ega soliq to'lovchilar bilan iqtisodiy munosabatga kirishish holatlari kamayadi. Buning oqibatida soliq to'lovchi kelgusida unda soliq qarzi yuzaga kelmasligi uchun soliqlarni o'z vaqtida to'lash choralarini ko'radi:

- iqtisodiyotga soliq yukining darajasini kamaytirish, shuningdek, soliq solishning soddalashtirilgan va umumbelgilangan tizimi bo'yicha soliqlarni to'laydigan soliq to'lovchilar o'rtasidagi soliq yuki darajasidagi nomutanosibliklarni bartaraf etish;
- soliqlarni unifikatsiya qilish orqali ularning sonini optimallashtirish, shuningdek, o'xshash soliq solish bazasiga ega bo'lgan soliqlarni birlashtirish, soliq hisobotlarini qisqartirish va soddalashtirish, operatsion xarajatlarni minimallashtirish;
- makroiqtisodiy vaziyatning barqarorligini, davlat budjeti va uning daromadlarini shakllantirishning mustahkamligini ta'minlash;
- soliq qonunchiligini soddalashtirish, soliq munosabatlari sohasida normativ-huquqiy hujjatlardagi qarama-qarshiliklar va ziddiyatlarni bartaraf etish, insofli soliq to'lovchilarning huquqlari va qonuniy manfaatlari himoyasini kuchaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. А.Н.Бычкова Экономический механизм: определение, классификация и применение.2020.
2. Ю.В.Горбунов. О понятии "механизм" в экономических науках.
3. Измалков С.Б., Сонин К.И., Юдкевич М.М. Теория экономических механизмов (Нобелевская премия по экономике 2007 г.) / Вопросы экономики. 2008. №1. С.4-26.
4. И.А.Майбуров Теория налогообложения. И.А.Майбуров, А.М.Соколовская. - М.: Юнита-Дана, 2020. - 591с.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2020-yil 29-dekabr.
6. Abdullayev Yo, Boboqulov T. Kredit: 100 savolga 100 javob - T.: - Mehnat, 1996 y. 80 bet.
7. A.Vahobov, A.Jo'rayev "Soliqlar va soliqqa tortish", darslik. - T.: - Sharq nashriyoti - 2009. 268 bet.
8. M.S.Ashurov Risk muhitida sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishini ta'minlash yo'nalishlari. -Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy elektron jurnali. №3, may-iyun, 2020-yil.
9. Sh.B.Boboyev Jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlar bo'yicha tushumlarni prognoz qilish mexanizmini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent. 2020-yil. 19 b.
10. N.T.Tilabov Hozirgi global inqiroz sharoitida O'zbekiston iqtisodiyotida budget-soliq siyosatining dolzarb masalalari. "Innovatsion iqtisodiyot sharoitida moliya tizimini rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari va istiqbollari" mavzucidagi respublika onlayn ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to'plami. - T.: TMI., 2020. - 356 b. 81-82-betlar.
11. <https://lex.uz/docs/5841063>
12. Qozog'iston Respublikasi Soliq kodeksining 127-moddasi. 2022-yil.

8 Qozog'iston Respublikasi Soliq kodeksining 127-moddasi. 2022-yil.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.